

היום בו החלה הטלוויזיה לשרד

הרימו הפקה

הכל החל במקרה. ישראל גלילי רצה צוות הקמה לטלוויזיה, שתשרד בשעת חירום לערביי השטחים. ספק בדיחה שפלמט לואי לנמין, במאי, במשרד ברח' שמאי, הפכה לשידור הראשון של הטלוויזיה הישראלית: מצעד צה"ל. ב-2 במאי 1968 צפה כל עם ישראל בטלוויזיה אצל השכנים או מול חנויות לצרכי חשמל. בבוקר, כבר התחיל מחול שדים של האשמות פוליטיות נגד הטלוויזיה. "המאפיה השמאלנית" יצאה לדרך

י ע ל א ד מ ו נ י

ב

לילה שבין ה-1 ל-2 במאי 1968, יורם רונן (השדר של שידור הטלוויזיה הראשון), ישן רק שעתים. החזרות האחרונות לקראת שידור המצעד נמשכו עד אחרי חצות, ורכב הטלוויזיה, בסכב האיטוף הראשון שלו,

עמד להגיע לקחת אותו בארבע לפנות בוקר. רונן קם כשעה שלוש ולא לבש "מכנסיים קצרים וסנדלים", כפי שהורה לו מוזכיר ההפקה אביטל מוסינזון, אבל גם לא חליפה. אחרי הכל, הוא רק שידר. קולו נשמע, אך הוא לא עמד מול המצלמה. רונן עבר בפעם האחרונה על הטקסטים, ניסה להתעלם מהפרפרים בבטן, וחיכה למכונת הטלוויזיה.

חיים יבין, מפקח השידור הראשון, לא הצליח לעצום עין, בגלל ההכנות של הרגע האחרון והחרדות לקראת שעת האפס. לפנות בוקר נכנס למכונת ה"מיני-מינור" שלו ונסע לאסוף את הסכנאים הזרים מהמלון לבניין הטלוויזיה. משם נסע לגבעת המבחר, בה ניצבה ניידת השידור שעמדה בעוד שעות ספורות להעביר את השידור הישיר לאלפי בתים.

כשעה לפני התחלת המצעד גילו אנשי הצוות שבאחד ממוקדי השידור חסר מכשיר טלוויזיה, שימש כמוניטור לצפייה בשידור היוצא. אביטל מוסינזון יצא לחפש מכשיר כזה בסביבה ומצא אותו אצל הבעלים של מלון "אמריקן קולוני". בעל המלון הסכים להשאיל לצוות הישראלי את המכשיר, בתנאי שיחזירו לו אותו עוד באותו יום, עד 7.15 בערב, כדי שיוכל לפחות לצפות בשידור החזרה של המצעד. מוסינזון לקח את המכשיר ודהר במכונת לאורך המסלול, תוך מחיאות כפיים של הצופים, שראו תג של הטלוויזיה על המכונת. את השידור החזר לא ראו בעלי המכשיר, מפני שלמוסינזון לקח שלושה ימים לאתר אותו במהומה הכללית ולהחזירו למלון.

פרופ' אליהו כץ, ראש צוות ההקמה של הטלוויזיה, ישב באותה שעה על כמת ההצדעה, לצד השר ישראל גלילי. מויע מהתרגשות ציפה לשידור הראשון של הטלוויזיה הישראלית, אותו כינה כמה שנים אחר-כך כ"נס הלחיצה על הכפ" תור, האלוהות הואת".

ב-26 באפריל 1968, ששה ימים לפני השידור, כתב פרופ' אליהו כץ ביומנו: "אני לא שלם עם שידור מצעד צה"ל. יש משהו עצוב בכך, שדווקא מצעד צבאי מהווה את האירוע המרכזי ביום העצמאות של העם היהודי. נדמה לי, שהשנה במיוחד, ניתן היה לעשות משהו שונה לחלוטין. אני מרגיש אשמה לגבי חלקה של הטלוויזיה בניפוח התדמית המיליטריסטית של מדינת ישראל, ואני חש שהעברת המצעד בשידור ישיר משרחת את הטלוויזיה עצמה, יותר מאשר את מדינת ישראל.

אני מצטער שלא אמרתי זאת קודם לכן, עכשיו כבר מאוחר מדי".

תשעה חודשים לפני שכתב כץ את הדברים האלה ביומנו, התייצב השר ישראל גלילי בביתו של כץ, שהיה אז ראש המכון לקומוניקציה באוניברסיטה העברית. "כיצד היית מגיב, אילו הצעתי לך לעמוד בראש צוות ההקמה של הטלוויזיה, ולהכין כשלב הראשון מערכת שידורים לשעת חירום לערביי השטחים?". גלילי המתין לתשובה. כץ היה מופתע.

ההיכרות בין השניים החלה כחודשים לפני המלחמה. כץ, אז כבן 40, יליד ארה"ב, נתבקש על-ידי גלילי להכין במסגרת המכון למחקר חברתי-שימושי, סקרים על חרדות האוכלוסייה, ערכ מלחמת ששת הימים. הציבור, שעבר תקופת המתנה ארוכה, היה מתוח והמורל היה ירוד. כץ ניהל מידי יום מעקב ודיווח. "גלילי גילה שאני עומד בראש משהו שנקרא המכון לקומוניקציה", נזכר כץ. "לפני המלחמה ביקש גלילי מהאלוף

יורם רונן, חיים יבין, רם עברון, ואליהו כץ.

אלעד פלד לעמוד בראש צוות ההקמה. פלד נעתר, אולם אחרי ששת הימים החליט לא ללכת על התפקיד. ואז הגיע גלילי אלי הביתה".

בעוד גלילי יושב וממתין לתשובה בדירתו הירושלמית של כץ, הסביר לו הפרופסור, שהת' פלא על הקפיצה מגנרל לאיש אקדמיה, שהטלוויזיה לא תשנה את עמדות הערבים ושאינן בכוחה לשכנע. כץ הביע ספק בדבר האפשרות להתארגן לשידורים במהירות והבהיר, כי מבחינתו זו הרפתקאה. גלילי הקשיב בסבלנות לטיעונו של הפרופסור וכשסיים את דבריו, התעקש בכל זאת על תשובה, ומהר.

גלילי לא הציע לכץ להיות מנכ"ל הרשות, או אפילו מנהל הטלוויזיה. בשלב הראשון דובר רק על טלוויזיה לשעת חירום. גלילי בחר בכך כדי לפתור בעיה מיידית. כץ, שהכיר את הרדיו וידע על סכסוכים פוליטיים ואישיים ברשות השידור, הע' דיף כי הגוף החדש, צוות ההקמה, יהיה כפוף

למשרד ראש הממשלה, ולא לרשות. כץ, איש אקדמיה, לא טיפוס של מנהל סמכותי וחזק, ראה בטלוויזיה הישראלית הזדמנות ליישום בפועל של תאוריות אקדמיות, בהן עסק במחקריו. כמאמר שכתב שנים מספר אחרי מינויו נאמר: "כאשר מינה אותי גלילי בראש צוות ההקמה של הטלוויזיה הישראלית, לא יכולה הממשלה למצוא אדם ספקן ממני בכל הקשור לתוצאות מהירות והשפעות של כלי התקשורת ההמוניים. לא חשבתי שהטלוויזיה תביא את הערבים לאהבת ישראל. היא חשבתו, שאם יתפעלו את הטלוויזיה כראוי, היא עשויה להרחיב את מה שמצטייר כדימוי הכללי של ישראל לתחומים שמעבר לפוליטיקה ולענייני ביטחון. חשבתי על תוכניות, שגם הישראלים וגם הערבים, ימצאו בהן אינטרס משותף".

לאחר מינויו של כץ, הוחל בהקמת צוות ההקמה של הטלוויזיה ובגיוס העובדים. רשת סי.בי.אס. האמריקאית הודיעה על נכונותה להשקיע בטלוויזיה זיה ישראלית ולסייע בהתארגנות. מומחים ויוע' צים מאירופה, ארה"ב ודרום אמריקה הגיעו לארץ כדי להדריך אנשי תקשורת. אליהו כץ נסע לארה"ב לגייס ישראלים, שלמדו קולנוע וטלוויזיה. כץ הגיעו, בין השאר, מוטי קירשנבאום וחגי מאוטנר. אל המומחים הזרים, הישראלים החוד' רים ואנשי "קול ישראל" שעברו לטלוויזיה, הצטרפו שחקנים, זמרים, נגנים, סכנאים, נגרים, חצרנים ושרברים. כמה שנים אחרי שהטלוויזיה כבר שידרה, סיפר גלילי, כי "התחילו להביא כל מיני אנשים והיו תלונות עד כדי כך, שגולדה מאיר (או מזכירת מפלגת העבודה), שאלה אותי: 'אתה בטוח, ישראל, שבטלוויזיה אין שימוש בסמים?' אמרתי לה, אני בטוח שאילו היה דבר כזה, הייתי יודע, ואני מקווה שלא. הטיפוסים האלה עם השיער הארוך, לא אומרים שום דבר".

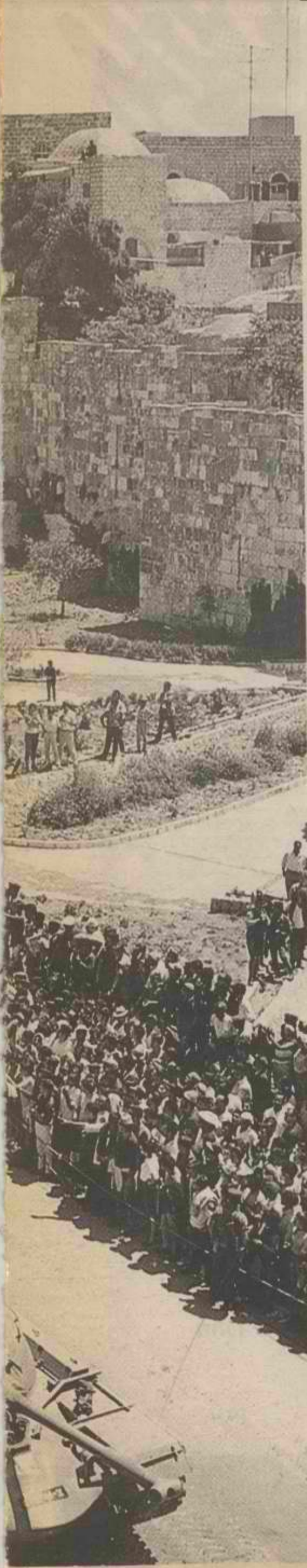
חיים יבין, שנתמנה לעוזרו האישי של אליהו כץ, נזכר כי צוות ההקמה ישב במשרד קטן, ברחוב שמאי בירושלים. הימים הראשונים לא היו זהים רים. זו היתה עבודה שחורה ומייגע, של איסוף עובדים, עריכת ועדות קבלה אינסופיות, ישיבות ממושכות אל תוך הלילה ותחושה בסיסית שדבר לא זו, למרות כל העבודה המושקעת.

"ואן, באחד מערבי החורף, כשישבנו במשרד, רכזנו על מפה של מנהל אולפני טלעד, או סגנו של הזכיר משהו שמכונים מצעד ליום העצמאות. לואי לנטיץ, הבמאי האירי, שהיה שותף לצוות ההקמה, קם פתאום ואמר, 'למה לעזאזל לא לשרד את זה?' אמרתי לו שזה רעיון נחמד, אבל איך עושים את זה ועם מי. ברגע שהרעיון נורק לחלל האוויר, הוא כבר לא הרפה".

עוזי פלד, היום מנהל אולפני טלעד, או סגנו של כץ, זוכר שבסוף ינואר '68, ישב צוות ההקמה עם גלילי. אחרי שדיברו, דיברו ודיברו, שאל גלילי: "ליום העצמאות, נהיה מוכנים?" פלד הביט על כץ, כץ הביט על פלד, וכאיש אחד ענו "בטוח".

"האמת היא, שלחצו עלינו להיות מוכנים", אומר פלד. "זה הכניס אותנו ללחץ נורא, למרות שהיה לזה גם צד חיובי. פתאום נפתחו הברזים באגף התקציבים. היועצים של סי.בי.אס. הוזירו אותנו שירדנו מהפסים, שלא יהיה שידור, שאין לנו ציוד".

אליהו כץ: "עשינו את זה, זה מה שלא מובן.

הזכוכית תמורת מחיר 'מיוחד'. צעירים סרקו את הגנות ובאלה בהם נראו אנטנות טלוויזיה, התדפקו על הדלתות וביקשו להצטרף לקהל הצופים. כתב העיתון בצפת דיווח, כי "יקלטו או לא יקלטו, זו השאלה שהעסיקה ערב יום העצמאות את בעלי מקלטי הטלוויזיה בצפת, שתהו אם אמנם יספיקו מהנדסי הדואר להשלים את התקנת המשדרים בהר-כנען". המהנדסים הספיקו, והצפתים קלטו. משטרת אשקלון, נמסר באחד העיתונים, נאלצה להפעיל כוח ברחוב הראשי בעיר, כאשר מאות תושבים התקהלו במרכז וצפו בשידור המצעד בחולן ראוה של תנות לצרכי חשמל. "בעלי התנות הסכימו, על-פי הוראת המשטרה, להתקין את המקלט על דשא בגן ציבורי ולמנוע בכך היווצרות פקק תנועה נוסף באשקלון, בעת השידור החור בערב".

"הארץ" הודיע לקוראיו כי הוא פותח במדור חדש, "בטלוויזיה". "מעשה ילדה העיתון את תוכנית הטלוויזיה הישראלית בדיווח ובביקורת, כנהוג בעיתונות הטובה בח"ל". העיתון הבהיר, כי העובדה שמדובר לפי שעה בשידורי ניסיון, אינה צריכה להביא בעקבותיה התייחסות סלחנית לשידורים. "אנו סבורים, כי האחראים לטלוויזיה והעושים בה, אינם זקוקים ואינם רוצים ביחס סלחני. על הטלוויזיה הישראלית לחתור להגשת רמה מקצועית טובה בתוכן ובביצוע".

יהודה קסטן, מבקר הטלוויזיה הראשון של "הארץ", כתב בעקבות המסדר, כי "תחושת הגדולה" שחוו אלה שנכחו במצעד, "לא הוקרנה במלואה, אלינו, צופי הטלוויזיה. בהקרנת המצעד מיעטו הצלמים להפנות את עדשותיהם אל הקהל, והשדרים לא רק שנמנעו מלמסור את המיקרופונים לקהל, להשמעת תגובות מילוליות של צופים משולחבים, אלא גם שכתו להעביר לנו תגובות כלליות כמו, למשל, מחאות כפיים וקריאות התפעלות, המסוגלות לשתף את הצופה הסביל ליד

משטרת אשקלון נאלצה להפעיל כח ברחוב הראשי כאשר מאות תושבים התקהלו וצפו במשדיר טלוויזיה שהוצג בחלון ראוה של חנות

המקלט בחוויותיו של הצופה הפעיל שביצעו. קסטן טען, כי השדרים לא פסקו לדבר וכי קולותיהם הם "הטביעו את קול המצעד המוננו... התמונה על-פני המסך היתה אמנם יציבה וברורה, אך התמונות הרחוקות היו מטושטשות... התמליל שבפי יורם רונן ורם עברון היה ענייני בחלק הראשון, אך בכל זאת השתרבבו אליו פסוקים ספורים שטעמם תפל כמו: 'הנה פרחי חובלים הממשיכים במקום שהפסיקו חבריהם שירדו למצולות'".

אולם, חיצו הביקורת הנוקבים ביותר הוטחו באנשי הטלוויזיה מצד עיתונאים ופוליטיקאים, שעוררו ויכוח ציבורי על כך, שהטלוויזיה לא טרחה לצלם מקרוב (קלודאפ) את שר הביטחון משה דיין, ואת בן-גוריון. כך אירע, שכבר למחרת שידור הבכורה של הטלוויזיה הישראלית, נמצא מי שהאשים אותה בנטיית פוליטיות ומגמתיות אידיאולוגית. ההתעלמות מדיין בלטה במיוחד לאור העובדה, שהיתה זו הופעתו הפומבית הראשונה לאחר פציעה קשה בחפירה ארכיאולוגית. היו מי שטענו, שהטלוויזיה שירתה בכך את התעמר לה הערבית, שקפצה על המצאה בהודעות לציר בור, על-פיהן הגנרל הציני דיין במצב אנוש.

ב-5 במאי '68, שלושה ימים לאחר שידור המצעד, כתב אפרים קישון במדורו "חוד גדיא" ב"מעריב": "אנחנו מצידנו חורנו מן המצעד בירושלים עם אף אדם. אנחנו מצידנו עדיין עולים חדשים בנפשנו, אם אנחנו רואים את כתו של דוש צועדת עם העוץ, או אנחנו מיד מתחילים לבכות כמו איוה סבא מטומטם, מיליטאריסט ללא-תקנה. בשוכנו אל הבסיס שאלנו את פי המשפחה: נו, איך היה בטלוויזיה? בסדר-השיבה המשפחה - אבל למה לא הראו את משה דיין שם, במצעד, לא חשבנו על-כך. ראש הממשלה ושר הביטחון הגיעו יחד במכוניות צמודות מאד, והקהל הריע להם, ואי-אפשר לדעת למי יותר. ועכשיו מספרים לנו עדי ראה, שמצלמת הטלוויזיה ליוותה מקרוב את כולם, וזלת האיש המסמל, בצדק או שלא בצדק, את גבורת ישראל על כל האקרנים בעולם".

קישון מזכיר לקוראיו את השתייכותו של גלילי לאחדות העבודה ואת השתייכותו של דיין לרפ"י והזהיר, כי בקרוב תבוא הטלוויזיה "ויגיע תור הסכינים הארוכות" שיחליפו את המספרים החדים שהכרנו עד עתה.

שבתי טבת, עיתונאי מקורב לבן-גוריון ול-דיין, כתב ב"הארץ" מאמר תחת הכותרת "אות מבשר רע". הוא קיבל אמנם את גירסת אנשי הטלוויזיה, כי מדובר במעידה טכנית, "אך דווקא משום כך, זה אות מבשר רע. החשש הוא שמדיניות של אי-סיפוק הסקרנות של הצופים בטלוויזיה העתידה תהיה קו כללי בידי מי שמופקד עליה... במעשה ידיו של השר גלילי ניכר לעתים הרצון הטוטאליטרי ללא כוח הגברא הטוטאליטרי, והתוצאה היא... מעין סעודה דיאטטית ללא מלח ולפלל, שהתבל היחיד הוא הסכאריין".

התגובות על מאמרו של טבת לא אחרו להגיע. ד"ר דן כספי, מרצה לתקשורת, יעץ לטבת לקחת שיעורים בתחום הקומוניקציה, כדי להבין את מגבלות המדיה, לא לנפח נושא נדוש למאמר ספקולטיבי, ולהסיק מסקנות מרחיקות לכת מן השידור הנסיוני. היום, אומר כספי, כי תגובתו של שבתאי היתה אופיינית לחששות שרווחו אז בקרב העיתונות הכתובה. החשש היה שהטלוויזיה תגנוב להם את ההצגה, ותהיה בעלת השפעה רבה יותר על המערכת הפוליטית. "מה שמעניין הוא, שהביקורת הפוליטית הראשונה על הטלוויזיה, באה דווקא ממפא"י ולא מן הימין. מפא"י, שהיתה אז בשלטון, היא שהטביעה את המטבע 'מאפיה שמאלנית'".

גם אליהוא כץ החליט להשיב. את טיוטת המכתב הוא שמר, אך אינו זוכר אם אכן שלח אותו. כץ כתב לטבת, כי הוא מסכים עם הביקורת ואכן היתה זו טעות לא להראות את דיין בקלודאפ, אולם הטיענות, כאילו היתה כאן מגמה מכוונת, הן חסרות שחר. "אילו צפית במצעד בטלוויזיה, ואני חושש שלא כך הדבר, היית מבין שהקונספציה של הבמאי היתה להראות את התימור של המצעד, את המצעד עצמו, ולא כל-כך את האווירה מסביב. אפשר שלא להסכים לקונספציה, אך אי-אפשר לטעון, שהיתה כאן מחשבה פוליטית. אם מדובר בחופש העיתונות, הרי שאין חופש גדול יותר מאשר לאפשר לבמאי לכצע את החלטותיו שלו על-פי ראות עיניו".

הבמאי, לואי לנטין, מסביר את "התקלה" כשגיאה טכנית: "הטענה כאילו בן-גוריון ודיין לא זכו לקלודאפ מסיבות פוליטיות, היא שטות ממדר גה ראשונה. אני זוכר בבירור את דיין מגיע לכמת רבת ואת דיין יוצא ממנה, כאשר לפתע הגיעה מכוניתו של ראש הממשלה, לוי אשכול. אשכול הגיע קצת לפני הזמן ומיד הסטנו את המצלמה מדיין לאשכול. כשרצינו לחזור ולצלם את דיין, הוא כבר ישב על הבמה, אך הרסתר. זו הסיבה לכך שלא הצלחנו לצלם קלודאפ שלו. איש לא אמר לי מה לצלם ואת מי. לא היתה כאן שום החלטה מגבוה".

שבתי טבת עדיין מחזיק היום, אחרי עשרים שנה, בדבריו שכתב במאי '68. "היה אז רצון לחזק את אשכול, לתת לו את הניצחון בששת הימים. בתודעת הציבור הוא נחקק כראש הממשלה המגמגם וגם היום אני חושב, שהיתה מגמה להגדיל אותו. אני לא כל-כך מאמין במקריות ובטעויות טכניות. בן-גוריון הוצנע לחלוטין, וקשה לי להאמין שזו היתה שגיאה טכנית. אמצעי התקשורת היו מונחים או חזק מאוד על-ידי אשכול, ספיר וגלילי. ללא ספק היה ניפוי והיתה סלקציה". חיים יבין טוען, שבזיכרון הציבורי שהתעורר בעקבות התקלה, נחשף אופיים של הפוליטיקאים ושל עם ישראל, שכבר אז ידע לנהל את הטלוויזיה טוב יותר מכולם. לדעתו הציפיות מן השידור הראשון היו כל-כך גבוהות, שאין פלא שמיד אחר-כך החלה הביקורת. "לא היינו מודעים אז לרצון של הפוליטיקאים להופיע על המסך. סביר להניח, שאילו המצעד היה מצולם היום, היינו מתרכזים יותר בפרסונות. אבל לפני עשרים שנה חשבנו, שאנחנו צריכים להראות את המצעד, את החיילים ואת כלי-הנשק".

שידור מצעד יום העצמאות ב-2 במאי '68, בטלוויזיה, היה חד-פעמי. השיקופיות שהוכנו מב' עוד מועד למקרה של תקלה בשידור חנכו את ארכיבי הטלוויזיה החדש וחזרו אליו ללא שימוש. ההצלחה, דווקא ההצלחה, היא שהביאה את הלח-צים. הציבור רצה מרקע משידור וכמוהו גם הפוליטיקאים. בפגישה סגורה אמר גלילי לצוות ההקמה: "תנו לי עוד שידורים, אחרת יפטרן אותי". צוות ההקמה המשיך להיערך לקראת השידורים שחודשו חודשים מספר אחרי המצעד. הלחץ לשדר, המהירות והאילתורים, שהביאו להצלחת השידור ביום העצמאות, היו בעוכרי הטלוויזיה בהמשך דרכה והולידו מבנה מסורבל ומסובך.

השותפים לשידור, איפה הם היום? חיים יבין - מנהל: יורם רונן - עורך ומפיק את "מוקד"; לואי לנטין חזר לדאבלין ומפיק בעיקר דרמות טלוויזיה האירית; רם עברון - מנחה את "זה הזמן" והניידת הכחולה - כבר יצאה משימוש ונמכרה. עם זאת, גם היום, שידור חי של חמש מצלמות הוא לא פרודוקציה קלה יותר מכפי שהיתה לפני עשרים שנה.